

Zitierhinweis

Bučko, Peter: review of: Jace Stuckey (ed.), *The Legend of Charlemagne. Envisioning Empire in the Middle Ages*, Leiden / Boston: Brill, 2022, in: *Český časopis historický*, 2022, 2, p. 439-443, <https://recensio-stag.lorax.syslab.com/r/0f6e5f6554c34979b0dc15df27062dc5>

český časopis historický

copyright

Dieser Beitrag kann vom Nutzer zu eigenen nicht-kommerziellen Zwecken heruntergeladen und/oder ausgedruckt werden. Darüber hinausgehende Nutzungen sind ohne weitere Genehmigung der Rechteinhaber nur im Rahmen der gesetzlichen Schrankenbestimmungen (§§ 44a-63a UrhG) zulässig.

vat výsledky bádání A. Angenedendta a přinést nový pohled na sv. Willibrorda a kontext jeho činnosti.

Alkuinův spis *Vita Willibrordi* též lze jen obtížně interpretovat bez toho, aniž by autor bral na zřetel účel spisu jak pro jeho pravděpodobného zadavatele (Bernharda biskupa ze Sens a opata z Echternachu), tak pro Karla Velikého, resp. pro budování glorifikujícího historického obrazu vzestupu jeho předků a pro Alkuina samotného. Ten spisem o životě sv. Willibrorda, svého krajana z Northumbrie, do jisté míry polemizoval s wessexským okruhem misionářů a odkazem sv. Bonifáce.

Obecně je třeba říci, že v případě samotné faktografie se autor chyb nedopouští. Také interpretativní rovina zásadních pasáží týkajících se franských dějin je vedena v souladu s dosavadním bádáním a neobsahuje závažnějších nedostatků. Jako problematické se však jeví pasáže, ve kterých se R. Neu pokusil jednotlivé etapy ze života sv. Willibrorda zobecnit a uvést do širšího kontextu, a zejména samotný autorův přístup k pramenům. Ačkoliv se v případě knihy *Willibrord und die Christianisierung Europas im Frühmittelalter* nejedná o nijak zásadní či přelomové dílo, které by nabídlo inovativní pohled na dějiny christianizace raně středověké Evropy, přesto jde o čtivě napsanou biografii sv. Willibrorda v klasickém stylu, kterou lze plně doporučit jako základní uvedení do problematiky. Pro odborné publikum toho však publikace patrně mnoho nového nenabídne.

Martin Šenk

Jace STUCKEY (ed.)

The Legend of Charlemagne. Envisioning Empire in the Middle Ages

(= Explorations in Medieval Culture, Volume 15)

Leiden – Boston, Brill 2022, 277 s., ISBN 978-90-04-33564-6.

Velké osobnosti vždy fascinovali nielen súčasníkov, ale i nasledujúce generácie. V stredoveku sa zväčša jednalo o panovníkov, hoci primárnej „legendizácie“ sa doč-

stil im lateinischen Mittelalter, Bd. 3: Karolingische Biographie, 750–920 n. Chr., Stuttgart 1991; Paul FOURACRE – Richard A GERBERDING, *Late Merovingian France: History and Hagiography 640–720*, Manchester – New York 1996; Jamie KREINER, *The Social Life of Hagiography in the Merovingian Kingdom*, Cambridge 2018. Nejnověji k této problematice v Čechách přistoupila studií k Willibrordově současníkovi, sv. Wilfridovi, opřenou právě o literární vědu a filologii Helena POLEHLOVÁ, *Pokorný plamének anglického národa – svatý Wilfrid z Yorku v kontextu anglosaské hagiografie 8.–12. století*, Praha 2021.

kali najmä svätci. Prototypom veľkého a ideálneho panovníka sa stal Karol Veľký. Práve jemu sa venuje kolektívna monografia, ktorá vznikla pod editorskou taktovkou amerického historika Jacea Stuckeya (Floridská Univerzita). Kniha si kladie za cieľ analyzovať práve osobnosť Karola Veľkého nielen v literárnom naratíve, ale i analyzovať proces jeho mýtizácie. V neposlednom rade je to taktiež skúmanie akými cestami sa Karol stal panovníckym vzorom.

V úvode sa čitateľ dozvie, že záujem o osobu Karola Veľkého bol pomerne intenzívny a neutíchajúci. Badať to nielen na bohatom stredovekom materiáli, ale i na minulých či súčasných odborných prácach. Napokon, jedná sa o veľmi komplexnú osobnosť, na ktorú je možno nazerať z viacerých rovín, ako to je vidieť aj na širokej škále prameňov. Práca je rozdelená na štyri kapitoly a celkovo obsahuje deväť štúdií.

Prvá kapitola sa primárne venuje postupnému prerodu Karola z panovníka na legendu. Ako však v štúdií hovorí Cullen Chandler, „legenda“ Karola Veľkého sa začala tvoriť už počas jeho života. Sám Karol sa podľa všetkého pričinil o svoj „image“ ideálneho panovníka a dokonca tento trend uplatňoval aj na svoju rodinu. Autor tu prehľadne analyzuje zásadné pramene, ako boli napr. *Vita Karoli* od Einharda, pričom neopomína ani niektoré menej známe texty spísané nedlho po roku 814. Zvlášť Einhardov text bol však prelomový, keďže sa jedná o prvú stredovekú biografiu. Chandler konštatuje i to, že naratív o Karolovi Veľkom postupne (ako to vidieť na prameňoch) gradoval až do idealizovanej podoby. Jace Stuckey vo svojej štúdií analyzuje spojenie Karola Veľkého s križiackou ideou. Hoci na prvý pohľad sa takáto spojitosť môže zdať anachronistická, napriek tomu bola výrazne zakomponovaná do literárnej tradície o Svätej Zemi. Križiacke pramene dokonca štylizujú Karola do role ideálneho kresťanského vojvodu. Podľa všetkého, celá táto idea má reálne jadro. Einhard totiž informuje, že perzský panovník odovzdal Jeruzalem pod Karolovu ochranu. Je nepochybne zaujímavé, že už koncom 9. storočia bol tento „karolovský protektorát“ Svätej Zeme (ako píše Stuckey) všeobecne prijímaný.

Karolov záujem o sväté miesta nepochybne existoval ako to autor dokladá na viacerých prameňoch – najmä tie z 10. storočia referujú dokonca aj o Karolovej ceste do Svätej Zeme. Tento naratív či tradícia boli najaktuálnejšie v čase I. križiackej výpravy. Niektoré z prameňov tohto obdobia mali dokonca poslúžiť legitimácii kapetovskej dynastii. Stuckey však poukazuje na to, že Karolovo „získanie“ Svätej Zeme bolo súčasťou západoeurópskej literárnej tradície už pred rokom 1095. Karol sa napokon stal „proto-križiakom“. *Gesta Francorum* z doby I. križiackej výpravy spomína dokonca cestu, ktorú Karol vybudoval. Ako píše autor, jedná sa o cestu zo

Sirmia (resp. Belehradu) do Konštantínopolu (známa najmä ako Via militaris). Rovnako v tom čase sa už naplno prejavila Karolova „legenda“ hovoriaca o jeho návrate. Stuckey však upozorňuje aj na podstatný moment: niektoré križiacke osobnosti boli Karolovými potomkami, čo samozrejme značne zvyšovalo aj ich prestíž. Karol vystupuje v textoch ako ideálny križiak, ktorému sa chceli priblížiť aj napr. Ľudovít VII. či Fridrich Barbarossa. Karolova osobnosť bola medzi križiakmi aktuálna aj v 13. storočí, napr. pre Karola z Anjou. Tu autor hovorí o liste Ondreja Uhorského (s. 59), nie je však jasné či sa jedná napr. o Ondreja III.

Druhá kapitola sa vo svojich štúdiách venuje Karolovi ako ideálnemu príkladu pre ďalších panovníkov. Carla Del Zotto skúma jeho spojenie s pútnickou trasou do Compostely a porovnáva tento naratív s nórskeymi ságami o Karolovi. Karolova výprava do Španielska, ktorá sa skončila neslávnu porážkou franského vojska je však v prameňoch opísaná pomerne rôzne. Autorka tu analyzuje aj *Pieseň o Rolandovi*, ktorá zrejme vznikla na konci 11. storočia s využitím staršieho prameňa. Pozornosť je tiež venovaná ďalším pútnicko-križiackym vernakulárnym textom spojených s Karolom. Del Zotto analyzuje aj vývoj kultu svätého Jakuba v Compostele. *Liber sancti Jacobi* totiž zachýta kontaminované rozprávanie o výprave do Španielska. Možno len súhlasiť s autorkou, že text z 12. storočia mal akcentovať Karolov boj s Moslimami, to najmä v čase prebiehajúcich križiackych výprav. Nórske texty – preklady tých francúzskych, mali zase evokovať „imitatio Caroli“ v prípade nórskeho kráľa Hákona (1217–1263), čo sa napokon i podarilo.

Christopher Flynn vo svojej štúdii rozoberá obraz Karola Veľkého v diele *Speculum Historiale* od Vincenta z Beauvais z druhej polovice 13. storočia. V tomto čase už Karolova legenda dospela k vrcholu. Autor štúdie sa vracia aj ku križiackemu aspektu a rozoberá aj nekritické vnímanie Karolovej osobnosti u Vincenta. Ďalšia štúdia si všima Karola ako príkladu pre anglických a francúzskych panovníkov 15. storočia. Predovšetkým s dôrazom na dobu keď sa Henrich VI., ženatý s Margarétou z Anjou, usiloval o francúzsky trón. Pri príležitosti ich sobášu vznikol medzi rokmi 1444–1445 rozsiahly bohatý zdobený kódex známy aj ako *Shrewsbury Book*. Citelný priestor tu zaujíma práve Karol Veľký ponímaný ako zjednocujúci element. Karol je tu pochopiteľne oslavovaný, ale sú mu priznané aj ľudské slabosti, teda text už nemá taký fantastický nádych ako u Vincenta. Štúdia taktiež obsahuje niekoľko kľúčových ukážok z tohto rukopisu.

Tretia časť práce sa venuje medzikultúrnym prenosom. Prvá štúdia, autorka Ana Grinberg, poukazuje na dôverné kontakty Karola Veľkého so stredovekým územím Španielska. Autorka poukazuje na dva menej známe texty, *Fierebras* a *Ma-*

inet, v ktorých prekvapivo nedominuje križiacka idea. Zvlášť *Mainet* poskytuje pomerne neštandardný obraz o Karolovi: ako veľmi mladý je nútený odísť z Franskej ríše, bojuje ako žoldnier pre „saracénskeho kráľa“ pod pseudonymom Mainet, aby sa napokon (ako Odyseus) vrátil a právoplatne ujal trónu. Autorka poukazuje, že jednotlivé zachovania sa líšili v závislosti na dobe a mieste vzniku. Taktiež zdôrazňuje akcentáciu „moslimských motívov“, inde prakticky sa nevyskytujúcich. Spolu s týmto textom zrejme v tom istom čase (v 12. storočí) vznikli i ďalšie texty, ktoré mali fiktívnou genealógiou obhájiť franské expedície do Španielska. Na viacerých príkladoch autorka dokladá Karolov dôverný vzťah s Pyrenejským polostrovom zachytený literárnou tradíciou (napríklad i znalosť arabčiny). Grinberg teda správne hodnotí že, *Mainet* predstavuje kontrararatív voči *Piesni o Rolandovi*. Elizabeth Ponder Melick analyzuje už priamo Karolov vzťah k Saracénom v anglických rytierskych románoch. Autorka si všíma i vnímanie iných historikov na túto problematiku, ktoré sa pomerne rôznia – akcentácia viery, križiacka propaganda či národotvorné elementy. Autorka napokon hovorí, že tieto „alternatívne príbehy“ zobrazujú inú podobu vzťahu Karola s moslimami. Pre Angličanov sa „moslimská otázka“ stala znova aktuálnou v 14. a 15. storočí.

Ďalšia štúdia sa venuje Karolovi a kráľovi Artušovi. Larissa Tracy píše, že zvlášť na Britských ostrovoch obaja tak povediac súperili. Normanská šľachta a Anjouovci poukazovali na príbuzenstvo s Karolom, zatiaľ čo Angličania sa upínali na Artuša. Hoci nutné je podotknúť, že sa našli aj výnimky. Ako dokázal francúzsky medievista Jean Flori, práve Eleonora Akvitánska a s ňou i anjouovský dvor akcentovali hlavne kráľa Artuša.¹ Ako i sama autorka tvrdí, na Karola Veľkého poukazovali v tomto prípade hlavne Kapetovci s ním spojení i pokrvne. Tracy však prehľadne analyzuje i momenty akými sa *Pieseň o Rolandovi* dostala do Británie. Zrejme to bolo v čase normanskej invázie. Autorka hovorí aj o zložitej situácii Normanov na Britských ostrovoch v priebehu 12. a 13. storočia – predovšetkým po smrti Richarda I. v roku 1199. Na tomto priestore (s. 201) autorka však mylne hovorí o francúzskom kráľovi Filipovi IV., správne sa jedná o Filipa II. Jána zvaný „Bezzemok“ bol teda nútený lavírovať medzi normanským dedičstvom a „anglickosťou“. Tracy veľmi výstižne popisuje i tento prerod, kedy sa Jánov syn Henrich III. ešte väčšmi priklonil k anglickému dedičstvu i domácim tradíciám. Možno len súhlasiť s autorkou, že 13. storočie bolo dobou výraznej zmeny, ktoré sa týkali aj vnímania vlastného etnika. V anglickej stredovekej literatúre mali Karol aj Artuš výrazné miesta, obaja ako vzor rytierskosti a cnosti. Hoci najmä u Eduarda I. prevládal kráľ Artuš

1 Jean FLORI, *Eleonora Akvitánska. Vzpurná kráľovna*, Praha 2014, s. 271–287.

ako panovnícký vzor ku ktorému sa upínali Angličania. Autorka tu výborne popisuje zložitú jazykovo-etnickú situáciu Británie a jej odraz v písomníctve.

Piata časť práce predstavuje epilóg a venuje sa obrazu Karola Veľkého v 21. storočí. Predovšetkým sa štúdiá sústreďujú na výstavu konanú v Aachene v roku 2003 zvanú „Ex oriente“, ktorá sa zameriava na príbeh zachytený v *Annales Regni Francorum*. Jedná sa o reláciu, podľa ktorej Karolov vyslanec do Bagdadu, Žid menom Izák, priviezol naspäť slona ako dar od bagdadskeho kalifa. Predmetný projekt v roku 2003 patril medzi najväčšie výstavy venujúce sa Karolovi Veľkému, hoci ako hovorí autor štúdie, William J. Diebold, neobišli ju ani problémy. Autor hovorí prinajmenšom o neštandardnom vystavení *Cáškého evanjeliára* (nem. *Schatzkammer-Evangeliar*) vedľa Koránu a Tóry, hoci išlo o poukázanie na medzináboženskú podstatu relácie o Izákovej ceste. Diebold hovorí o neštandardnom a nie príliš šťastnom zložení kurátorského tímu a taktiež o pochybnej minulosti niektorých členov. Autor taktiež porovnáva predmetný projekt s výstavou o Karolovi z roku 1965. Ako však autor konštatuje, obe výstavy podliehali dobovým politickým (či až geopolitickým) reáliám. Pravdou je, že výstava v roku 2003 sa viac sústredila na tri náboženstvá ako na Karola. Diebold na tomto mieste cituje aj Oswalda Spenglera, ktorý hovorí o Karolovi Veľkom a jeho dvoch historických dušiach. Autor štúdie považuje celkovo výstavu v roku 2003 za príliš zahľadenú na pomerne málo známu príhodu o slonovi, za lepšie pokladá ak by sa výstava v danom okamihu sústredila na Karola a multikultúrne aspekty jeho ríše.

Možno konštatovať, že sa jedná o prínosnú publikáciu, i keď s niekoľkými chybami, ktorá však súhrne poukazuje na viaceré opomínané problémy spojené s Karolom Veľkým a vnímanie jeho osoby v minulosti dávnej i tej nedávnej.

Peter Bučko

Tomáš NEJESCHLEBA – Roman KUCSA

Bernard z Clairvaux. Chiméra svého století

Olomouc, Univerzita Palackého v Olomouci 2020, 125 s.,

ISBN 978-80-88278-43-6.

Svätému Bernardovi se v posledních letech dostalo odborné pozornosti především v podobě komentovaných překladů Markéty Koronthályové¹ a Ivy Adámkové².

1 Nejnověji viz např. BERNARD Z CLAIRVAUX, *Kázání na žalm Qui habitat*, Praha 2020 či BERNARD Z CLAIRVAUX, *Kázání pro dobu postní a velikonoční*, Praha 2019 a další.

2 BERNARD Z CLAIRVAUX, *Apologie pro opata Viléma*, Praha 2018.